

NIELS MATTHIAS SAXTORPH

1. januar 1923 – 8. april 2001

Niels Matthias Saxtorph var fra 1972 og en snes år frem lektor i antikkens historie ved Institut for Historie ved Københavns Universitet. Han var en fremragende og afholdt underviser inden for sit emne, hvor romersk militærhistorie utvivlsomt var et yndlingsområde. Der er grund til nu, efter hans død, at fastholde hans mærkelige livsbane og betydelige indsats.

Saxtorph var student fra Sorø Akademi, og begyndte straks at læse historie på Københavns Universitet, hvor han tog forprøve hos professor Erik Arup. Under Besættelsen kom han ind i modstandsbevægelsen, blev arresteret, men så tidligt, at hans sag kom for en dansk domstol. Han blev idømt en hård straf, vist en halv snes års fængsel, og blev indsat i Nyborg Statsfængsel. I januar 1945 blev han befriet af et hold maskinpistolbevæbnede modstandsfolk under kommando af en jævnaldrende student, den senere professor i assyriologi Jørgen Læssøe. Under fængselsopholdet havde han og hans cellekammerat – for at undgå fængselskuller – opfundet et lille dyr, stylobaten, hvis mærkelige vandringer i cellen opfyldte deres tid og deres fantasi. Stylobaten er jo ellers et led i den klassiske arkitektur, nemlig navnet på den øverste del af søjlefundamentet. Saxtorph delte gerne disse erindringer om stylobaten med sine tilhørere, skiftende årgange af historiestuderende.

Blandt historisk interesserede i Danmark er Saxtorph nok især kendt som forfatter til det første oversigtsværk over landets middelalderlige kalkmalerier. Det udkom 1967 i Politikens berømte, stribede håndbogs-serie med titlen *Jeg ser på kalkmalerier*, men blev efterhånden omarbejdet i mange senere udgaver og omdøbt til *Danmarks Kalkmalerier*.

Bogen afspejler en periode af Saxtorphs dramatiske liv. Han søgte efter 2. Verdenskrig ind i forsvaret, kom på officersskolen og blev snart premierløjtnant. Her standsede karrieren af »politiske årsager«, som man sagde. Saxtorph måtte derfor som militær tjenestemand imødesee en tidlig pensionering som 42-årig, hvilket også skete i 1965.

Men forsvaret var en forstående og honnet arbejdsgiver. Det var jo en af landets frihedshelte, det drejede sig om, og Niels Saxtorph fik derfor lov til at genoptage sine historiestudier, »så vidt tjenesten tillod det«. Som premierløjtnant i artilleriet skulle han jævnlig foretage øvelses-

skydninger på terrænet i Oksbøl ved Vesterhavet, og man var indforstået med, at køresedlen for disse tjenesterejser undertiden angav nogle pudsiges svinkeærinder. Disse gik altid til kirker med kalkmalerier, som blev studeret og fotograferet. På denne måde kom både den værnepligtige chauffør og Niels Saxtorph selv rundt i store dele af landet og fik dækket langt de fleste kirker med kalkmalerier. Der blev optaget glimrende farvedias – som siden blev benyttet som basis for talrige foredrag rundt i landet. Hele materialet blev checket med relevante håndbøger og indberetningerne i Antikvarisk-Topografisk Arkiv på Nationalmuseet, ligesom kalkmalerikonservator Egmont Lind hyppigt blev rådspurgt. Med bogen fik Forsvaret således en fin kvittering for honnet behandling af en medarbejder, som man pga. forholdene (»den kolde krig«) ikke kunne finde anvendelse for.

Med den militære pension i lommen gik Niels Saxtorph videre på sin bane. Efter en afhandling om indholdet i Jørgen Læssøes fund af kileskriftstavler fra begyndelsen af 2. årtusind f.Kr. fra Shemshara i Nord-Irak, gik vejen over magistergraden ved Københavns universitet (1968) til nogle år som inspektør ved Tøjhusmuseet. I begyndelsen af 1970'erne fik Niels Saxtorph en stilling som lektor i antikkens historie ved Københavns Universitet. Det blev til en snes gode år som en af mange studerende højt elsket lærer, der nu kunne tage sig af sin yndlingsbeskæftigelse - unge mennesker. Hvis der var behov, fordoblede han med glæde de udbudte kurser. Saxtorphs personlige egenskaber, hans klogskab og omtanke fik mange studerende i krise til at søge hans hjælp, og vi må tro, at han har spillet en betydelig menneskelig rolle i det antikke miljø på Institut for Historie.

Måske havde man ventet sig en afrunding af forskerindsatsen inden for denne del af historien, men det blev ikke tilfældet. Krigens dramatiske aktioner og det langvarige fængselsophold havde utvivlsomt slidt på Saxtorphs psykiske kræfter. Han brugte sig i stedet i førstehånds kontakt med sine faglige omgivelser, ikke mindst de studerende. Som pensionist havde Niels Saxtorph den glæde fra Grandjeans legat at modtage en smuk hædersgave som Tak for et livs indsats i en meget alsidig historisk og kulturhistorisk forskning.

Niels Saxtorph var en god popularisator. Således kom der (1988) en veloplagt genfortælling af de nordiske oldsagn, *Nordiske gude- og heltesagn*, så også denne del af kulturarven kunne gives videre til nye generationer.

Jørgen Steen Jensen